

tiae, ad cognitionem divinam: quia ea quae sunt per se nota in scientia quam Deus habet de seipso, supponuntur in scientia nostra; et creditur ei nobis hoc indicanti per suos nuntios, sicut medicus credit physico quatuor esse elementa.

Ad sextum dicendum, quod apparentia scientiae procedit ex apparentia principiorum. Unde scientia non facit apparere principia; sed ex hoc quod apparent principia, facit apparere conclusiones: et per hunc modum scientia de qua nunc loquimur non facit apparere ea de quibus est fides; sed ex eis facit apparere alia per modum quo de primis certitudo habetur.

Ad septimum dicendum, quod cujuslibet scientiae principium est intellectus, semper quidem primum, sed non semper proximum; immo aliquando fides est proximum principium scientiae: sicut patet in scientiis subalternatis: quia earum conclusiones sicut ex proximo principio procedunt ex fide eorum quae supponuntur a superiori scientia; sed sicut a principio primo, ab intellectu superioris scientis, qui de his¹ per intellectum habet certitudinem. Et similiter hujus scientiae principium proximum est fides; sed primum est intellectus divinus, cui nos credimus; sed fides est in nobis, ut perveniamus ad intelligendum quae credimus; sicut si inferior sciens addiscat superioris scientiam, tunc fiunt ei intellecta et scita quae prius erant tantummodo credita.

ARTICULUS III.

Utrum in scientia fidei, quae est de Deo, liceat rationibus physicis uti.

Ad tertium sic proceditur. 1. Videtur quod in his quae sunt fidei, non liceat rationibus physicis uti. 1 Cor. 1, 17: "Non misit me Christus baptizare, sed evangelizare, non in sapientia verbi;," Glossa: "In doctrina Philosophorum." Et super illud 1 Corinth. 1, 20: "Ubi inquisitor hujus saeculi?" dicit Glossa: "Inquisitor est qui naturae secreta rimatur: tales non recipit Deus inter praedicatores." Et super illud 1 Corinth. 11, 4: "Sermo meus et praedicatio mea, non in persuasibilibus humanae sapientiae verbis," dicit Glossa: "Etsi persuasibilia fuerint verba, non tamen per humanam sapientiam, ut verbum pseudoapostolorum." Ex quibus omnibus videtur quod in his quae sunt fidei, non liceat uti rationibus physicis.

2. Item. Isai. 15, 1, super illud, "Nocte vastata est Ar," dicit Glossa: "Ar, idest adversarius, scilicet scientia saecularis,

¹ Al. additur creaturis.

quae adversaria est Deo." Ergo etc.

3. Item. Ambrosius dicit: "Secretissimum fidei a physicis argumentis est liberum." Ergo ubi de fide agitur, philosophorum rationibus et dictis uti non licet.

4. Item. Hieronymus refert in epistola ad Eustochium, se in visione divino judicio verberatum, pro eo quod in libris legerat Ciceronis; et qui astabant precabantur ut veniam tribueret adolescentiae, exacturus deinde cruciatum, si in libris Gentilium aliquando legisset: unde obtestans nomen Dei clamavit: "Si unquam habuero saeculares codices, si legero, te negavi." Si ergo non licet in eis studere, ergo multo minus licet eis in divinis tractatibus uti.

5. Item. Sapientia saecularis in Scriptura per aquam frequenter significatur, sapientia vero divina per vinum. Sed Isai. 1, vituperantur caupones aquam vino miscentes. Ergo vituperabiles sunt doctores sacrae Scripturae physica documenta miscentes.

6. Item. Sicut dicit Hieronymus in Glossa Osee 11, "Cum haereticis nec nomina debemus habere communia." Sed haeretici utuntur ad fidei corruptionem physicis argumentis, ut habetur in Glossa Proverb. 7, et Isai. 15. Ergo catholici eis in suis tractatibus uti non debent.

7. Item. Quaelibet scientia principia habet propria; ita et sacra doctrina; articulos scilicet fidei. Sed in aliis scientiis non recte proceditur, si sumantur alterius scientiae principia; sed oportet in unaquaque ex propriis procedere, secundum doctrinam Philosophi 1 Posteriorum. Ergo nec in sacra doctrina recte proceditur.

8. Item. Si alicujus doctrina in aliquo repudiatur, ejus auctoritas invalida erit ad aliquid confirmandum: unde dicit Augustinus, quod si in sacra doctrina concesserimus aliquid esse falsitatis, peribit ejus auctoritas ad fidei confirmationem. Sed sacra doctrina philosophorum doctrinam in multis repudiat, quia in multis errasse inveniuntur. Ergo eorum auctoritas non est efficax ad aliquid confirmandum.

Sed contra. Apostolus, Tit. 1, 12, utitur Epimenidis poetae versiculo, dicens: "Cretenses semper mendaces, malae bestiae, ventres pigri;" et 1 Corinth. 15, 33, verbis Menandri: "Corrumpunt bonos mores colloquia mala;" et Act. 17, 28, verbis Arati: "Ipsius (scilicet Dei) et genus sumus." Ergo et alii divinae Scripturae doctoribus licet physicis argumentis uti.

Item. Hieronymus in epistola ad Magnum urbis Romae oratorem, enumeratis pluribus Scripturae doctoribus, ut Basilio, Gregorio, subjungit: "Qui omnes intantum philosophorum doctrinis atque sententiis suos resperserunt libros, ut nescias quid in eis primum mirari debeas; utrum eruditionem saeculi, vel

scientiam Scripturarum: „ quod non fecissent, si non licuisset, vel inutile fuisset.

Item. Hieronymus in epistola ad Pammachium de dormitione Paulae: “ Si adamaveris mulierem captivam, scilicet sapientiam saecularem, et pulchritudine ejus captus fueris, decalva eam, et illecebras crinium atque ornamenta verborum cum tenacibus unguibus seca: lava eam prophetali nitro: ¹ et requiescens cum illa dicito: Sinistra ejus sub capite meo, et dextera illius amplexabitur me: et multos tibi captiva fetus dabit, ac de Moabitide efficietur tibi Israelites. „ Ergo fructuosum est ut aliquis sapientia saeculari utatur.

Item. Augustinus 2 de Trinit. dicit: “ Non ero segnis ad inquirendam scientiam Dei sive per Scripturam, sive per creaturam. „ Sed cognitio Dei per creaturam in philosophia proponitur. Ergo non est inconveniens quod aliquis in sacra doctrina rationibus philosophicis utatur.

Item. Augustinus lib. 2 de doctrina Christiana: “ Philosophi autem si qua forte vera et fidei nostrae accommoda dixerunt, non solum formidanda non sunt, sed ab eis tamquam ab injustis possessoribus in nostrum usum assumenda. „ Et sic idem quod prius.

Item. Super illud Daniel. 1, 8: “ Proposuit autem Daniel in corde suo, ne pollueretur de mensa regis, „ Glossa: “ Si quis imperitus mathematicae artis contra mathematicos scribat, aut expers philosophiae contra philosophos agat; quis etiam ridendus, vel ridendo ² non rideat? „ Sed oportet doctores sacrae Scripturae quandoque contra philosophos agere. Ergo oportet eos philosophia uti.

Respondeo dicendum, quod dona gratiarum hoc modo naturae adduntur quod eam non tollunt, sed magis perficiunt; unde et lumen fidei, quod nobis gratis infunditur, non destruit lumen naturalis cognitionis nobis naturaliter inditum. Quamvis autem naturale lumen mentis humanae sit insufficiente ad manifestationem eorum quae per fidem manifestantur, tamen impossibile est quod ea quae per fidem nobis traduntur divinitus sint contraria his quae per naturam nobis sunt indita: oportet enim alterum esse falsum: et cum utrumque sit nobis a Deo, Deus esset nobis auctor falsitatis: quod est impossibile. Sed magis, cum in imperfectis inveniatur aliqua imitatio perfectorum, quamvis imperfecta; in his quae per naturalem rationem cognoscuntur, sunt quaedam similitudines eorum quae per fidem tradita sunt. Sicut autem sacra doctrina fundatur super lumen fidei, ita philosophia super lumen naturale ratio-

¹ Al. vitro.

² Forte irridendo.

nis. Unde impossibile est quod ea quae sunt philosophiae, sint contraria iis quae sunt fidei, sed deficiunt ab eis; continent tamen quasdam similitudines eorum, et quaedam ad ea praeambula, sicut natura praeambula est ad gratiam. Si quid autem in dictis philosophorum inveniatur contrarium fidei, hoc non est philosophiae, sed magis philosophiae abusus ex defectu rationis. Et ideo possibile ¹ est ex principiis philosophiae hujusmodi errorem refellere, vel ostendendo omnino esse impossibilem, vel non esse necessarium. Sicut enim ea quae fidei sunt, non possunt demonstrative probari; ita quaedam contraria his non possunt demonstrative ostendi esse falsa, sed potest ostendi non esse ea necessaria. Sic igitur in sacra doctrina philosophia possumus tripliciter uti. Primo ad demonstrandum ea quae sunt praeambula fidei, quae necessaria sunt in fidei scientia, ut ea quae naturalibus rationibus de Deo probantur, ut Deum esse, Deum esse unum, et hujusmodi de Deo vel de creaturis in philosophia probata, quae fides supponit. Secundo ad notificandum per aliquas similitudines ea quae sunt fidei, sicut Augustinus in libris de Trinitate utitur multis similitudinibus ex doctrinis philosophicis sumptis ad manifestandum Trinitatem. Tertio ² ad resistendum his quae contra fidem dicuntur; sive ostendendo esse falsa, sive ostendendo non esse necessaria. Tamen utentes philosophia in sacra Scriptura possunt dupliciter errare. Uno modo utendo his quae sunt contra fidem, quae non sunt philosophiae, sed potius error vel abusus ejus, sicut Origenes fecit. Alio modo, ut ea quae sunt fidei, includantur sub metis philosophiae; ut si nihil aliquis credere velit nisi quod per philosophiam haberi potest; cum e converso philosophia sit ad metas fidei redigenda, secundum illud Apostoli 2 Corinth. 10, 5: “ In captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi. „

Ad primum ergo dicendum, quod ex omnibus illis verbis ostenditur quod doctrina philosophorum non sit utendum quasi principali, ut scilicet propter eam credatur fidei; non tamen removetur quin ea possint uti sacri doctores quasi secundaria. Unde ibidem super illud 1 Corinth. 1, 19: “ Perdam sapientiam sapientium, et prudentiam prudentium reprobabo, „ Glossa: “ Non ideo hoc dicit, ut veritatis intelligentia possit a Deo reprobari; sed quia eorum prudentia reprobat qui in sua eruditione confidunt. „ Ut tamen totum quod est fidei, non humanae potentiae aut sapientiae tribueretur, sed Deo, voluit Deus ut primitiva Apostolorum praedicatio esset in infirmitate et simplicitate: cum tamen potentia et saecularis sapientia postea

¹ Al. impossibile.

² Al. ergo.

supervenienti ostenderit per victoriam fidei mundum esse Deo subjectum et quantum ad potentiam, et quantum ad sapientiam.

Ad secundum dicendum, quod sapientia saecularis dicitur contraria Deo quantum ad ejus abusum, sicut ea haeretici abutuntur; non quantum ad ejus veritatem.

Ad tertium dicendum, quod sacramentum fidei pro tanto dicitur esse liberum a philosophicis dictis, quia sub philosophiae metis non coarctatur.

Ad quartum dicendum, quod Hieronymus adeo afficiebatur ad aliquos libros Gentilium quod sacram Scripturam quodammodo contemnebat: unde ipse dicit: "Si quando in memet reversus Prophetas legere coepissem, sermo horrebat incultus." Et hoc esse reprehensibile nullus ambigit.

Ad quintum dicendum, quod ex tropicis locutionibus non est assumenda argumentatio, ut dicit Magister 6 dist. libr. 1: et Dionysius dicit in epistola ad Titum, quod symbolica Theologia non est argumentativa, et praecipue cum hoc non sit expositio alicujus auctoris. Et tamen potest dici, quod quando alterum duorum transit in naturam alterius, non reputatur mixtum; sed quando utrumque a sua natura alteratur. Unde illi qui utuntur philosophicis documentis in sacra Scriptura redigendo in obsequium fidei, non miscent aquam vino, sed convertunt aquam in vinum.

Ad sextum dicendum, quod Hieronymus loquitur de illis rationibus quae ab haeticis sunt inventae, accommodatae suis erroribus. Philosophicae autem doctrinae non sunt tales, immo solum in errorem ducunt¹; et ideo non sunt propter hoc vitandae.

Ad septimum dicendum, quod scientiae quae habent ordinem ad invicem, hoc modo se habent quod una potest uti principiis alterius, sicut scientiae posteriores principiis priorum scientiarum, sive sint superiores, sive inferiores. Unde Metaphysica, quae est omnibus superior, utitur his quae in aliis scientiis sunt probata: et similiter Theologia, cum omnes aliae scientiae sint ei quasi famulantes et praecambulae in via generationis, quamvis sint dignitate posteriores, potest uti principiis omnium aliarum.

Ad octavum dicendum, quod in quantum sacra doctrina utitur physicis documentis propter se, non recipit ea propter auctoritatem dicentium, sed propter rationem dictorum: unde bene dicta recipit et alia respuit. Sed quando utitur eis propter aliquos errores refellendos, utitur eis in quantum sunt in auctoritatem aliis qui refelluntur, quia testimonium adversarii efficacius est.

¹ Forte addendum volentes.

ARTICULUS IV.

Utrum divina sint velanda novis et obscuris verbis.

Ad quartum sic proceditur. 1. Videtur quod divina in scientia fidei non sint obscuritate verborum velanda: quia, ut dicitur Proverb. 14, 6, "Doctrina prudentum facilis." Ergo sine obscuritate verborum proponi debet.

2. Item. Eccl. 4, 28: "Non abscondas sapientiam tuam in decore suo;" et Proverb. 11, 26: "Qui abscondit frumenta (Glossa, praedicationis) maledicetur in populis." Ergo verba sacrae doctrinae non sunt velanda.

3. Item. Matth. 10, 17: "Quod dico vobis in tenebris (Glossa, in mysterio) dicite in lumine;" Glossa, aperte. Ergo obscura fidei sunt magis reseranda, quam occultanda difficultate verborum.

4. Item. Doctores fidei sunt sapientibus et insipientibus debitores, ut patet Rom. 1. Ergo ita debent loqui ut a magnis et parvis intelligantur, idest sine obscuritate verborum.

5. Item. Sap. 7, 13, dicitur: "Quam sine fictione didici, et sine invidia communico." Sed qui occultant, non communicant. Ergo videntur invidiae rei.

6. Item. Augustinus, 4 de doctrina Christiana: "Expositores sacrae Scripturae non ita loqui debent tamquam seipos exponendos simili auctoritate proponant; sed omnibus sermonibus suis primitus et maxime ut intelligantur laborent ea quantum possunt perspicuitate dicendi, ut multum tardus sit qui non intelligat."

Sed contra est quod dicitur Matth. 7, 6: "Nolite sanctum dare canibus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos." Glossa: "Res abscondita avidius quaeritur, celata venerabilius conspicitur, diu quaesita carius tenetur." Cum igitur sacra documenta expediat summa veneratione intueri, videtur quod expediat ea obscure tradi.

Item. Dionysius, 1 cap. eccl. Hierar.: "Omnem sanctam laudem non tradas alteri: praeter aequae ordinatas Dei formas (idest divinas laudes) quibus omnia sacramenta complectitur, non tradas nisi tibi similibus," sed si verbis conspicuis scriberentur, omnibus paterent. Ergo secreta fidei sunt obscuritate verborum velanda.

Item. Luc. 8, 10: "Vobis datum est nosse mysterium regni Dei," idest intelligentiam Scripturarum, ut patet per Glossam; "ceteris autem in parabolis." Ergo oportet verborum obscuritate aliqua a multitudine velare.

Respondeo dicendum, quod verba docentis ita debent esse moderata ut proficiant, non noceant audienti. Quaedam autem sunt quae audita nulli nocent, sicut ea quae omnes scire tenentur; et talia non sunt occultanda, sed manifeste omnibus proponenda. Quaedam vero sunt quae proposita manifeste auditoribus nocent: quod quidem contingit dupliciter. Uno modo, si arcana fidei infidelibus fidem abhorrentibus denudentur: eis enim venient in derisum; et propter hoc dicitur Matth. 7, 6: "Nolite sanctum dare canibus:," et Dionysius, 2 cap. cael. Hierar.: "Audi sancte dicta, divinus divinorum, in doctrina factus, et mentis occulto sancta circumabscondens ab immunda multitudine ut quam uniformia custodi.," Secundo autem modo si aliqua subtilia rudibus proponantur, ex quibus perfecte non apprehensis materiam sumunt errandi. Unde 1 Corinth. 3, 1: "Non potui vobis loqui tamquam spiritualibus, sed quasi carnalibus: tamquam parvulis in Christo lac vobis potum dedi, non escam.," Unde super illud Exod. 21, 33: Si quis aperuerit cisternam,," dicit Glossa Gregorii: "Qui in sacro eloquio jam alta intelligit, sublimes sensus coram non capientibus per silentium tegat, ne per scandalum interius aut fidelem parvulum, aut infidelem qui credere potuisset, interimat. Haec ergo ab eis quibus nocent, occultanda sunt; sed in colloctione potest fieri distinctio, ut eadem sapientibus seorsum manifestentur, in publico taceantur.," Unde Augustinus, 4 de doctr. Christ.: "Sunt quaedam quae vi sua non intelliguntur, aut vix intelliguntur, quantalibet, et quantumlibet dicentis plenissime versentur eloquio: quae in populi audientia vel raro, si aliquid urget, vel nunquam omnino mittenda sunt. Sed in scribendo non potest talis distinctio adhiberi; quia liber conscriptus ad manus quorumlibet pervenire potest; et ideo sunt occultanda verborum obscuritatibus, ut per hoc prosint sapientibus qui ea intelligunt, et occultentur simplicibus qui ea capere non possunt.," Et in hoc nullus gravatur: quia qui intelligunt, lectione detinentur; qui vero non intelligunt non coguntur ad legendum. Unde Augustinus in eodem: In libris autem qui ita scribuntur, ut ipsi sibi quodammodo lectorem teneant cum intelliguntur; cum autem non intelliguntur, molesti non sint nolentibus legere; non est hoc officium deserendum, ut vera, quamvis ad intelligendum difficillima, ad aliorum intelligentiam perducamus.,"

Ad primum igitur dicendum, quod auctoritas illa non est ad propositum. Non enim intelligitur quod doctrina prudentium sit facilis active, idest quod faciliter doceant; sed passive, quia faciliter docentur, ut patet per Glossam.

Ad secundum dicendum, quod auctoritates illae loquuntur de illo qui abscondit ea quae manifestanda sunt: unde Eccl. 4, 28,

praemittitur: "Ne timeas verbum in tempore salutis.," Per hoc autem non removetur quin ea quae sunt occulta, debeant obscuritate verborum celari.

Ad tertium dicendum, quod doctrina Christi est publice et plane docenda, ita quod unicuique sit planum id quod expedit ei scire, non autem ut publicentur illa quae scire non expedit.

Ad quartum dicendum, quod doctores sacrae Scripturae non sunt ita sapientibus et insipientibus debitores, ut eadem proponant utrisque; sed ita quod utrisque proponant quod eis expedit.

Ad quintum dicendum, quod non ex invidia subtilia multitudini occultantur, sed magis ex debita discretionem.

Ad sextum dicendum, quod Augustinus loquitur de expositoribus qui ad populum loquuntur, non de his qui scripto tradunt, ut patet ex consequentibus.

LECTIO I.

TEXTUS.

Christianae religionis reverentiam plures usurpant; sed ea fides pollet maxime ac solitarie, quae tum propter universalium praecepta regularum quibus ejusdem religionis intelligitur auctoritas, tum propterea quod ejus cultus per omnes fere mundi terminos emanavit, catholica vel universalis vocatur: cujus haec de Trinitate sententia est¹. Pater, inquit, est² Deus, Filius est Deus, Spiritus sanctus est Deus. Igitur Pater, Filius et Spiritus sanctus Deus unus, non tres dii: cujus conjunctionis ratio est indifferentia. Eos enim differentia comitatur qui vel augent vel minuunt; ut Ariani, qui gradibus meritorum Trinitatem variantes, distrahunt, atque in pluralitatem deducunt. Principium enim pluralitatis, alteritas est. Praeter alteritatem enim nec³ pluralitas quid sit, intelligi potest. Omnium⁴ namque rerum, vel quotlibet, tum genere, tum specie, tum numero diversitas constat. Quoties enim dicitur idem, toties et diversum praedicatur. Idem vero dicitur tribus modis; aut genere, ut idem homo quod equus, quia his idem genus, ut animal: vel specie, ut idem Cato quod Cicero, quia eadem species, ut homo; vel numero, ut Tullius Cicero, quia unus est numero. Quare diversum etiam vel genere vel specie vel numero dicitur. Sed numero differentiam facit accidentium varietas. Nam tres homines neque genere neque specie sed suis accidentibus distant. Nam si vel animo cuncta ab his accidentia separemus, tamen locus cunctis diversus est, quem unum fingere nullo modo possumus. Duo enim corpora unum locum non obtinent, qui est accidens: atque ideo sunt numero plures, quoniam accidentibus plures fiunt.

¹ Al. haec est de Trinitatis unitate sententia.

² Al. hic et infra omittitur est.

³ Al. haec.

⁴ Al. trium.